

De media als forum

Taru Spronken

Bijzonder hoogleraar Verdediging in strafzaken
en advocaat te Maastricht

De inkt van de uitspraak van de raad van discipline in de Nulde-zaak¹ is amper droog of er doet zich weer een incident voor waarbij een advocaat een processtuk uit een strafzaak ter beschikking stelt aan de pers. Hiddema, de advocaat van de familie Fortuyn, heeft het 31 pagina's tellende proces-verbaal van het eerste verhoor van Volkert, dat hij in zijn hoedanigheid van advocaat van de benadeelde partij heeft ontvangen, aan *HP/De Tijd* en *Trouw* gegeven. In *HP/De Tijd* van 25 april 2003, getiteld 'Waarom Volkert het echt deed' wordt uitvoerig uit het processtuk geciteerd. In *Trouw* van maandag 5 mei 2003 opent Hiddema persoonlijk de aanval op de uitspraak van de rechtbank Amsterdam in de zaak van Volkert van der G.² Net als in de zaak van het meisje van Nulde rijst in deze kwestie wederom de vraag of Hiddema bevoegd was het processtuk ter inzage te geven aan de pers.³

FEITEN VAN DE TUCHTZAAK

Op 20 april 2002 verscheen in *NRC Handelsblad* een paginagroot artikel met de titel 'Na een pak slaag' over de gruwelijke omstandigheden waaronder Rowena, het meisje van Nulde, om het leven is gekomen. De moeder van het meisje, bijgestaan door Leijendekker, en haar vriend werden als verdachten aangemerkt. In de beslissing van de raad van discipline staan als feiten en omstandigheden opgenomen dat de strafzaak tegen de moeder en haar vriend landelijk grote aandacht trok en dat voorafgaande aan de publicatie in *NRC Handelsblad* al bijzonderheden over de strafzaak en de achtergronden van de betrokkenen in de openbaarheid waren verschenen. De overige voor de tuchtzaak relevante feiten zijn dat bij het artikel in

Biedt de tuchtrechtelijke uitspraak in de zaak Nulde voldoende duidelijke criteria voor de beoordeling van andere gevallen? Taru Spronken beantwoordt de vraag en past de criteria al meteen toe op de actie van advocaat Hiddema, die het proces-verbaal van het eerste verhoor van Van de G. aan de pers gaf. Hiddema krijgt niet al teveel ruimte.

een kader was opgenomen dat Leijendekker het strafdossier aan de journalisten ter inzage heeft gegeven, dat de moeder van Rowena Leijendekker schriftelijk toestemming heeft gegeven om een overeenkomst tot openbaarmaking aan te gaan met twee journalisten van *NRC Handelsblad* – die overeenkomst is op 14 maart 2002 tot stand gekomen – en dat zij heeft ingestemd met de gang van zaken en de uiteindelijke tekst van het artikel.

Leijendekker heeft zich het recht voorbehouden de drukproeven naar eigen inzicht te censureren. De drukproeven van het artikel zijn door Leijendekker en zijn cliënte tevoren integraal gelezen en per pagina voor akkoord ondertekend. Tot slot heeft Leijendekker voorafgaand aan de publicatie hiervan mededeling gedaan aan de ouders van zijn cliënte en aan de advocaat van de medeverdachte en zich van advies voorzien van zijn voormalig patroon.

DUIDELIJKHEID GEVRAAGD

De Utrechtse deken Schyns heeft in zijn dekenbezwaar duidelijk gemaakt dat het hem mede te doen was door middel van een uitspraak van de tuchtrechter duidelijkheid te verkrijgen over de vraag of een advocaat het strafdossier in de strafzaak van zijn cliënt aan derden ter inzage mag verstrekken met als doel openbaarmaking en zo deze vraag bevestigend zou worden beantwoord onder welke voorwaarden dit zou mogen gebeuren. Zelf was de deken van oordeel dat gelet op de

grote mate van vrijheid die de advocaat in zijn verdediging dient te worden toegekend, ook als het gaat om openbaarmaking van het strafdossier, de eerste principiële vraag dient te worden beantwoord met: ja, mits aan een aantal zorgvuldigheidsvoorwaarden is voldaan. Verder is de deken van oordeel dat gelet op voornoemde vrijheid van de verdediging, de tuchtrechter het verdedigingsbelang marginaal dient te beoordelen.

VIJF VOORWAARDEN

De raad volgt de deken door voorop te stellen dat de advocaat in strafzaken een grote vrijheid heeft bij het bepalen en invullen van het verdedigingsbelang en dat de wijze waarop de advocaat van deze vrijheid gebruik maakt tuchtrechtelijk slechts marginaal kan worden getoetst. Vervolgens is de raad van oordeel dat het verdedigingsbelang kan meebrengen dat de advocaat de processtukken in een strafzaak aan de pers ter beschikking stelt, dan wel de pers daarvan inzage verleent.

Van belang zijn uiteraard de voorwaarden waaronder inzage aan de pers mag worden verstrekt. De raad formuleert een viertal voorwaarden:

1. Het handelen moet de instemming hebben van de cliënt.
2. Er moet enig rechtens redelijkerwijs te respecteren belang van de cliënt kunnen worden gediend.
3. De advocaat dient zich af te vragen of het opsporingsbelang zo zwaar weegt dat een

In beginsel mogen stukken uit het strafdossier ter inzage aan de pers worden gegeven, terwijl de Orde nog uitging van 'nee, tenzij'

Joodse verdeeldheid en Palestijnse eenheid
PAGINA 24

Paars maakte van Nederland een postzegelland
PAGINA 25

Sudeten Duitsers zijn blijvende bron van onrustigheid
PAGINA 27

Het Meisje
PAGINA 28

Mike J. bekent mishandeling van meisje van Nulde

Na het pak slaag

Komende week begint het strafproces tegen Mike J. en Wanda R. Ze worden verdacht van moord of doodslag op Wanda's dochterje Rowena. Tegenover de politie vertellen ze hoe Rowena om het leven kwam. Mike: 'Ik heb nooit voluit geslagen.' Wanda: 'Als ik dit allemaal tevoren had geweten, was ik bij hem weggegaan.'

Op donderdag 24 januari 2003, 's avonds om negen voor half acht, zegt Mike J. (32) tegen de twee politiemannen die hem vasthouden dat hij 'uit zijn droom was bij besloot bled'. Hij gaat vertellen hoe Rowena Kieker, de zwaaiende dochter van zijn vriendin, op vrijdag 15 augustus

Wanda zich. Maar Wanda is er ook niet, ze is onderweg bij de politie waar ze samen in de voorkamer worden gearresteerd. Mike zegt dat hij niet haar heeft afgesproken, dat hij niet met haar heeft gesproken. En die ochtend over 'dinsdag' niet te praten. Hij belooft ook hij niet normaal breken. Hij belooft ook hij niet normaal breken. Hij belooft ook hij niet normaal breken. Hij belooft ook hij niet normaal breken.

Sheila Komerman
Jannelie Koelewijn

Mike en Wanda hebben gemaakt met hun kleine dochter in 1995. Mike was toen 27 en Wanda 25.

wens diezelfde dag nog in de vriezer was accept. Ze dacht daarna de hekel niet meer te. Ze vroeg Mike of hij de vril nijkte voor de dert van de koelkast wil de zotten, ze was bang dat die spen zou gassen. Wat er daarna met Rowena is ge- beviel was ze niet. Ze zei: 'Ik zinge 'em te zien bij haar branden' toen ze me- mond in zijn harte op je kan studee wordt.' Ze ver- dacht, zegt ze, schijn te veel t uret mij om, z wilde.' Wanda d' houd er

uitzondering op de vrijheid tot terbeschikkingstelling van processtukken dient te worden gemaakt.

4. De advocaat dient zich ook af te vragen of gerechtvaardigde belangen van derden door de publicatie van de aan de pers versprekte stukken niet onnodig worden geschaad.

Verder overweegt de raad dat de advocaat bij de afgifte van- of het verlenen van inzage in (gedeelten van) een strafdossier een eigen verantwoordelijkheid heeft, waaruit hij niet kan worden ontslagen door de opdracht of instemming van zijn cliënt. Het gedrag van derden zoals het OM of andere betrokkenen en/of de aard van de zaak is volgens de raad evenmin bepalend voor de vraag of de advocaat zich in een dergelijke situatie behoorlijk heeft gedragen.

VERDEDIGINGSBELANG

Toegespitst op de casus in de Nulde-zaak is de raad van oordeel dat zowel aan de eerste als de tweede voorwaarde is voldaan. Met betrekking tot het verdedigingsbelang heeft de deken gesteld dat er zijns inziens – gelet op de marginale toetsing – voldoende sprake is van een verdedigingsbelang, maar dat hij is blijven worstelen met de vraag of de moeder van Rowena uiteindelijk gediend is geweest met het uitgebreide artikel in NRC Handelsblad, dat zeker in de ogen van vele lezers een vreselijk negatief beeld over haar gaf. Dit brengt de deken op de vraag óf er wel

een verdedigingsbelang was en of Leijendekker de verwachte gevolgen niet had moeten meenemen in zijn beoordeling.

Hierover is de raad uitgesproken: 'Nu de cliënt van verweerder zelf niet heeft geklaagd en niets erop wijst dat zij niet in staat was haar standpunt zelfstandig te bepalen, kan de handelwijze van verweerder, anders dan de deken meent, niet leiden tot gegrondheid van het bezwaar voorzover het haar belangen betreft.' Dit is een belangrijke overweging omdat de raad hiermee niet alleen de vrijheid van verdediging onderstreept, maar ook benadrukt dat de verdachte cliënt zelf bepaalt wat zijn verdedigingsbelang is, waarbij in beginsel geen bemoeienis van derden past, ook al lijkt de cliënt zichzelf te benadelen.⁴ Overigens is het opvallend dat de raad onder voorwaarde twee niet zozeer het 'verdedigingsbelang' noemt, maar 'enig rechtens redelijkerwijs te respecteren belang van de cliënt', hetgeen een zeer marginale toets impliceert.

PRIVACY

De raad is van oordeel dat er met betrekking tot het opsporingsbelang, het hiervoor genoemde derde criterium, geen omstandigheden waren op grond waarvan Leijendekker niet aan de totstandkoming van de publicatie had mogen meewerken.

Bij de beoordeling van het laatste criterium, de vraag of gerechtvaardigde (privacy) belangen van derden onnodig zijn geschonden, komt de raad tot het oordeel dat de

passages die betrekking hadden op het jongere zusje van Rowena niet hadden mogen worden gepubliceerd, omdat hierdoor Leijendekker heeft toegelaten dat de privacy van dit kind op onaanvaardbare wijze is geschonden, terwijl daarmee redelijkerwijs geen enkel verdedigingsbelang werd gediend. Hetzelfde geldt voor de gebruikte kwalificaties in het artikel ten aanzien van de vader van de kinderen. De raad vindt deze onnodig grievend terwijl evenmin valt in te zien welk verdedigingsbelang door de publicatie van deze kwalificaties redelijkerwijs gediend kon zijn. Ook door passages die betrekking hebben op de ouders van de moeder van Rowena is hun belang bij privacy onnodig geschonden zonder enig verdedigingsbelang.

Anders oordeelt de raad ten aanzien van de geoorloofdheid van de passages over de medeverdachte. Hoewel hier volgens de raad sprake is van onmiskenbare schending van diens belangen, kon het publiekelijk corrigeren van het in de media ontstane beeld over de moeder van Rowena niet geschieden zonder daarbij de positie van de medeverdachte aan de orde te laten komen. De raad weegt hierbij mee dat Leijendekker de advocaat van de medeverdachte tevoren van de publicatie op de hoogte heeft gesteld en dat daar toen of later door of namens de medeverdachte niet op is gereageerd.

Indien er een verdedigingsbelang is, dient dit in beginsel op te wegen tegen het opsporingsbelang

Tot slot lag er de vraag of er wel zorgvuldig genoeg was gehandeld ten opzichte van het overleden dochtertje, nu Leijendekker het had toegelaten dat de omstandigheden waaronder zij om het leven is gekomen nog voor de zitting in het publieke domein zijn beland. Volgens de raad zijn deze omstandigheden, hoe gruwelijk ook, zo onlosmakelijk verbonden met de eigen belangen van de moeder van het kind in de tegen haar ahangige strafzaak, dat de balans hier dient door te slaan naar een te respecteren verdedigingsbelang.

HELDERE CRITERIA?

Met deze uitspraak is in ieder geval helderheid geschapen over de principiële vraag of stukken uit het strafdossier ter inzage of ter beschikking van de pers mogen worden gesteld. Deze vraag moet in beginsel met 'ja' worden beantwoord. Dat is een wat andere benadering dan de door de Orde voorgestelde uitgangspunten die uitgaan van een benadering van 'nee, tenzij' (zie kader; zie verder hierover *Advocatenblad* 2003-3, 7 februari 2003, p. 98).

De voorwaarden waaronder de advocaat informatie uit het strafdossier mag verstrek-

ken zijn eveneens door deze uitspraak goed in kaart gebracht en komen voor een belangrijk deel overeen met de door de Orde in de voorgestelde uitgangspunten geformuleerde zorgvuldigheidscriteria. Wezenlijk is hierbij dat de tuchtrechter groot belang hecht aan de vrijheid van de verdediging, waarbij de handelwijze van de verdediging marginaal wordt getoetst en slechts ingrijpt daar waar belangen van derden *onnodig* worden geschaad, dat wil zeggen zonder enig redelijkerwijs te respecteren verdedigingsbelang.

Opmerkelijk is, dat de Orde de voorwaarde stelt dat de informatie dient te worden verstrekt met open vizier, dat wil zeggen met naam en toenaam van de betrokken advocaat. Als uitdrukkelijke voorwaarde wordt dit aspect bij de beoordeling van de vraag of het handelen tuchtrechtelijk laakbaar is niet door de raad van discipline gesteld. De raad neemt dit aspect slechts mee bij het vaststellen van de maatregel, dus als 'strafmaat-element'. Dat neemt niet weg dat het voor de toetsbaarheid van het optreden van de advocaat noodzakelijk is dat er met open vizier wordt geopenbaard. Als de advocaat inzage verstrekt in- of afschriften geeft van het strafdossier, moet dat ten behoeve van een tuchtrechtelijke toets

kenbaar zijn. Dit betekent echter nog niet dat de verstrekking door de advocaat met zoveel woorden in de publicatie zou moeten worden vermeld. De tuchtrechtelijke toets zou ook kunnen worden gewaarborgd indien de advocaat de deken meldt dat hij inzage heeft verstrekt.

In reactie op de uitspraak van de raad uit de algemeen deken Brouwer (in *Advocatenblad* 2003-9, p. 366-367) van 2 mei jl. zijn bezorgdheid over de hiervoor genoemde derde voorwaarde, waarin staat dat de advocaat ook rekening dient te houden met het opsporingsbelang. In de Nulde-casus speelde het opsporingsbelang niet (meer), zodat de raad niet is toegekomen aan een beoordeling van de belangenafweging en in de uitspraak niet inzichtelijk is gemaakt hoe dit belang dient te worden gewogen. Gelet op de formulering van de raad, namelijk dat de advocaat zich mede dient af te vragen 'of het opsporingsbelang zo zwaar weegt dat een uitzondering op de hiervoor in 4.1 geschetste vrijheid dient te worden gemaakt'⁵, ga ik ervan uit dat ook in een situatie waarbij het opsporingsbelang speelt, marginaal dient te worden getoetst. Met andere woorden: indien er een verdedigingsbelang is, dient dit in beginsel op te wegen tegen het opsporingsbelang. Bij het verstrekken van stukken aan de verdediging ex art. 30 jo 51 Sv is het onderzoeksbelang immers reeds afgewogen tegen het verdedigingsbelang.⁶ Voorstelbaar is dat indien de verdachte zich in de beginfase van het onderzoek in beperkingen bevindt, de advocaat ernstig rekening moet houden met het opsporingsbelang als hij zou willen meewerken aan publicatie van processtukken. Maar ook in deze situatie kunnen er verdedigingsbelangen zijn die zwaarder wegen. Dat zal afhankelijk zijn van de omstandigheden van het geval.

DE KWESTIE HIDDEMA

Bieden de criteria in de Nulde-zaak ook aanknopingspunten voor de beoordeling van de in het begin van dit artikel genoemde publiciteit die Hiddema in de zaak van Volkert van

DE DOOR DE ORDE VOORGESTELDE UITGANGSPUNTEN

1. Uitgangspunt voor alle deelnemers aan het strafproces is dat het proces niet in de media maar ter terechtzitting wordt gevoerd. Indien en voor zover het belang van de cliënt dit vergt en dus een aanwijsbaar en te respecteren belang in het geding is, zulks ter beoordeling van de advocaat, en de cliënt daarvoor uitdrukkelijk toestemming heeft gegeven, kan informatieverstrekking – al dan niet door inzage in delen van het strafdossier – door een advocaat aan de pers over een strafzaak gerechtvaardigd zijn. Die informatie wordt dan met open vizier, dat wil zeggen met naam en toenaam van de advocaat, verschaft. Bij informatieverstrekking aan de pers houdt de advocaat voor zover het belang van de cliënt dit toelaat rekening met gerechtvaardigde belangen van derden, waartoe ook algemeen maatschappelijke belangen, zoals opsporingsbelangen, behoren.
2. Indien de advocaat overweegt (delen uit) het strafdossier aan de pers te openbaren geldt het volgende. Strafdossiers behoren in beginsel niet aan de pers te worden verstrekt. Zij zijn daarvoor niet bestemd. Op deze hoofdregel is in zeer bijzondere omstandigheden een uitzondering denkbaar, indien en voor zover er sprake is van een gerechtvaardigd verdedigingsbelang. In dat geval worden persoonsgegevens van derden geanonimiseerd, tenzij het verdedigingsbelang zich daartegen verzet.

Beïnvloeding van rechter of OM dient, voorzover daarop een reële kans bestaat, primair in de rechtszaal plaats te vinden

der G. heeft gezocht, waarbij hij diens eerste verklaring tegenover de RC aan de pers ter beschikking heeft gesteld?

In de eerste plaats moet worden opgemerkt dat ten aanzien van het verstrekken van processtukken de positie van de raadsman van een verdachte een andere is dan de positie van de raadsman van de benadeelde partij. Niet alle stukken die aan de verdediging ter beschikking worden gesteld hoeven aan de benadeelde partij te worden verstrekt. Ingevolge art. 51d, lid 2 Sv kan de officier van justitie aan de benadeelde partij de kennisgeving van bepaalde processtukken of gedeeltes daarvan onthouden in het belang van het onderzoek, dan wel in het belang van bescherming van de persoonlijke levenssfeer (van de verdachte), of op zwaarwichtige gronden aan het algemeen belang ontleend.

NOTEN

- 1 RvD Amsterdam 14 april 2003, nr. 02-205U, zie ook *Advocatenblad* 2003, p. 98-99 en *Advocatenblad* 2 mei 2003, p. 366-367.
- 2 Zie ook het interview met Hiddema in *Dagblad De Limburger* d.d. 6 mei 2003.
- 3 In *Dagblad De Limburger* van 6 mei 2003 stelt Nico Schaar, A-G bij het gerechtshof Amsterdam, dat nog moet worden bekeken of er tegenover Hiddema actie wordt ondernomen; daar staat ook vermeld dat de Orde zich beraadt op eventuele maatregelen.

In casu had de OvJ de eerste uitgebreide verklaring van Volkert aan de familie Fortuyn onthouden op alle voornoemde gronden en daarnaast gesteld dat gevreesd moest worden voor publicatie van delen uit de verklaring, op zodanig tijdstip of op zodanige wijze dat de strafzaak daardoor voor het Openbaar Ministerie enige schade kon oplopen. De rechtbank heeft naar aanleiding van een door Hiddema namens de familie Fortuyn ingediend bezwaarschrift tegen deze weigering ex art. 51d Sv, het bezwaar gegrond verklaard.⁷

Van de overwegingen die hebben geleid tot deze beslissing is de navolgende van belang: 'Zowel klager als zijn raadsman hebben bij de behandeling in raadkamer aangegeven dat zij het proces-verbaal waar het hier om gaat slechts voor eigen gebruik zullen benutten en dat zij de inhoud daarvan niet – op welke wijze dan ook – zullen openbaren.' Hiddema stelt nu dat deze overweging niet meer van belang is, omdat de verklaring op de openbare terechtzitting uitgebreid aan de orde is geweest.

Bieden de Nulde-criteria hier soelaas?

Er mag vanuit worden gegaan dat de cliënten van Hiddema hebben ingestemd met de gang van zaken, alhoewel Hiddema in het interview in *Trouw* zegt: 'Maar daarnaast is er bij mij ook een persoonlijke intellectuele behoefte me te verzetten tegen het vonnis van de rechtbank.' Wat hier ook van zij, de vraag die in dit kader speelt is of de verklaring van Volkert aan de pers had mogen worden gegeven. De toezegging aan de rechtbank om de inhoud niet te zullen openbaren is niet aan enige termijn of enige instantie gebonden. Dus op het eerste gezicht lijkt Hiddema in

strijd met zijn toezegging te handelen en dat is op zichzelf al tuchtrechtelijk laakbaar. Daaraan doet niet af dat de verklaring inmiddels op de openbare zitting is behandeld. Deze behandeling houdt immers niet in dat deze verklaring integraal openbaar wordt gemaakt, maar dat daaruit door de rechter, het OM en de verdediging een selectie wordt gemaakt. Er zijn passages gepubliceerd in *HP/De Tijd*, die niet op de zitting aan de orde zijn geweest. Zo wordt er bijvoorbeeld gewag gemaakt van een etentje van 6 tot 7 man, dat op donderdag 2 mei bij Volkert zou hebben plaatsgevonden op grond waarvan in het artikel de suggestie wordt gewekt dat er toch sprake zou zijn geweest van een complot. Er blijkt nergens uit dat Hiddema aan het gebruik van de verklaring op enigerlei wijze voorwaarden heeft gesteld of het recht heeft bedongen een publicatie te censureren. Verder speelt de vraag of er bij de familie Fortuyn een rechtens te respecteren belang is bij de publicatie, die expliciet tot doel heeft de A-G en het Amsterdamse gerechtshof te beïnvloeden. Hierbij is van belang dat de familieleden op de zitting van de rechtbank een spreekrecht hebben gekregen, maar hier geen gebruik van hebben gemaakt. Datzelfde recht kunnen zij ter zitting van het gerechtshof ook vragen en krijgen. In ieder geval zal Hiddema namens hen het woord kunnen voeren.

Ook advocaten hebben vrijheid van meningsuiting en het recht om kritiek te leveren op het functioneren van de rechterlijke macht. De beïnvloeding van de rechter of het OM dient mijns inziens echter, voorzover daarop een reële kans bestaat, primair in de rechtszaal plaats te vinden.

- 4 Dit standpunt is in overeenstemming met eerdere tuchtrechtspraak op dit gebied, zie in dit verband Taru Spronken, 'Het meisje van Nulde', *Nieuwsbrief Strafrecht* 2002, p. 304-306 en de daarin aangehaalde (niet gepubliceerde) tuchtrechtelijke uitspraak RvD Amsterdam, 19-12-1994, nr. 94/77 in de Helderse incest-zaak.
- 5 De raad verwijst naar passage 4.1 waarin de raad vooropstelt 'dat de advocaat in strafzaken een grote vrijheid heeft bij het bepalen en invullen van het verdedigingsbelang' en dat 'het verdedigingsbe-

lang kan meebrengen dat de advocaat de op grond van artikel 51 van het Wetboek van Strafvordering verkregen stukken aan de pers ter beschikking stelt, dan wel daarvan aan de pers inzage verleent'.
6 In het belang van het onderzoek kunnen stukken tijdelijk worden onthouden. Zie ook HvD 5 december 1994, *Advocatenblad* 1995, p. 1017.
7 Rb Amsterdam 25 maart 2003, RK-nummers 03/821, 03/822, 03/823, 03/824.